SIAŬBIT THE SOWER

Vialika-Litoŭski (Biełaruski) dvumiesiačnik

The Great-Litvanian (Whiteruthenian) bimonthly

Authorized as Second Class Mail, Post Office Department, New York, U. S. A.

Časapis Katalicka-Hramadzki

1968, Vierasień-Kastryčnik Nr. 65 (h. 11) September-October, 1968

SUCIAŠALNICA ŽURBOTNYCH

Abraz Najśviaciejšaj Dzievy Maryi u Barunach

FRANCIŠ SKARYNA

čałaviek heta nadzvyčajny: całkam addaŭ siabie navukam, asabliva medycynskim i vialikaj pracy pierakładu Biblii — usioj Biblii Staroha i Novaho Zapavietaŭ na narodnuju movu, na "ruskuju", jak jon sam jaje nazyvaŭ, a heta znača, na tuju movu, jakoj ludzi u nas usiudy tady havaryli; choć jon jašče dziela varožych elamentaŭ z boku duchavienstva dy svajho mo' konservatyzmu, nie advažyŭsia pierakład rabić u čysta narodnaj biełaruskaj movie biez mnohich słoŭ i cełych vyrazaŭ iz carkoŭna-słavianščyny. Voś niekalki prykładaŭ dzieła pierakanańnia.

U Pradmovie da knihi śviatoha praroka Božaha Daniła Skaryna piša: "Daniił muž žadostieji i prorok Hospodień priesłavnyi ot plemieni carei Iudinych narožennyi. S tohože plemieni i Spasitiel naš Hospod Iisus Christos napotom izvolił vopłotit'sia, a protož to plemia nam sobludaše podłuh proročestva Patriarcha Jakova, hłaholuščaho pri smierti k synom svoim: nie otaimietsia žezł ot Iudy, a ni kniaź ot biedr jaho, dondieže priidiet, onže posyłajem jest i toi ožydanije narodov. Sieho sviataho proroka vział był Navchodnsor Car' Vaviłonski s Ioachinom Cariem Jerusalimskim. I zaviedie jeho vo Vaviłon młada sušča so inymi plemniki. I tu sy navščił vsiakoje nauki i mudrosti Chałdiejskaho jazyka. I vo mładych lietiech svoich vybavił Zuzannu žienu Jachimovu ot smierti. Sieji vo vielikoi čti był jest' v Navchodonosora Caria Vaviłonskoho i Vałtyzara Caria syna jeho i u Darija Caria potomka jeho. Sieji błahosłovienny Daniił nie tolko Prorokovał jest', jako Isaia, Jeremija, Jezkiił i inii proroci Božii o vopłoščenii słevo prieviečnaho Boha iz priečystoje dievy. O postradanii našem ot hnievu Božija i ot mošči diavolskije. I o Antichristie i o prielščeniji jeho. O voskriesieniji iz miertvych, o strašnom sudie Božijem, o pohibieli hriešnych, o carstvie viečnom syna Božija so izbranymi svoimi.

No časy i vriemiena popisał, pod kotorymi imiełsia Christos naroditii za hriechi naša ubit byti, Boh i čiełoviek, Boha so čiełovieki złučyti. I jako Iudieji imielisia jeho pried Piłatom zaprieti protož ješć na nich opustienije viečnoje. Vsiežie proročestvo sieho sviatoha muža zamknieno jest v diesiatki vidienijach. Piervoje vidienije Navchodonosora Caria, ježie javleno byst' Daniiłovi. Kamień biez ruku otsiečietsia ot skały, i porazi obraz i sotrie i vo prach, sam žie vozrastie vielik i napołni vieś sviet. Siejie znamienovało začatije našieho Spasitiela Iisusa Chrysta biez siemieni ot nieporušienoje dievicy Marii, stirajščie siłu diavolskuju, i napolniajuščieje vsiu vsielenuju sviatym svoim Je-

vanhielijem, jehože carstvo viečno jest'. Vtoroje vidienije, ježe byst' pri Navchodonosorie Carie, onže vidieł Anhieła podobno synu Božiju, v piešči horiaščeji ohniem, so tremi otroki, chvalaščimi Hospoda. Sieje znamienovało naroženije Christovo i priniatije na sia płoti čiełoviečeskoje, i Bohojavlenije vo Iordani, zbavlajuščeje nas ot ohnia viečnoho. Ašče bo kto nie naroditsia vodoju i duchom, nie možet vniti v carstvo Božije".

U kancy pramovy Skaryna piša: "Az... naroženyi v Ruskom jazyku, s pomaščiju Božijeju, jako povinien syi razmnožati chvału Christovu i pospolitoje dobroje. Mieži inymi proroki sviatymi vyłožił i Daniiła muža žadostiej i presłavnaho proroka Hospodnia na Ruskiji jazyk zupołnie".

Az... dondieže... ježie ašče i mnohija druhija słovy i vyrazy — uziaty iz carkoŭnaje baŭharščyny... Jak užo ŭspomniena, Skaryna bajaŭsia zusim paryvać znosiny z carkoŭnaj słavianščynaj dziela duchavienstva, jakoje žyło i addychała joju, dy mo' i dziela svajho konservatyzmu. Dy voś jašče zahvazdka: Ja, narodžany u ruskaj movie, pavicienien, pry pomačy Božaj, raspaŭsiudžvać Božuju chvału i pracavać dziela hramadzkaho dabra... Tut nijaka zahvazdka... Skaryna nie moh padniacca uzvyž svaich časoŭ, u jakich na našych ziemlach ludzi, chryščanyja u carkvie ličylisia "ruskimi", a ŭ kaściole, pad naporam niemcaŭ z adnaho boku, a palakoŭ, z druhoha, ličylisia "lachami", "palakami", abo nat ludźmi "niamieckaj viery". Dy heta jašče tryvaje tamaka u nas i ciapier... Biełaruski śviatar jašče nie ličycca narodam jak praŭdzivy śviatar, bo jon havoryć pa-biełarusku, a nie pa-polsku (prykmieta, pavodle ich, praŭdzivaho ksiandza). Taksama i ciapier tamaka pravasłaŭny ličycca "ruskim" čałaviekam, abo nat i biełarusam... Prychodziać to adna, to druhaja žančyna pachvalicca, što jany biełaruski... Paśla-ž daviedaješsia, što jany byli chryščany u carkvie, choć ciapier jany i kamsamołki, abo nat i da partyji naležać... Zdajecca, što nie vialikija pieramieny u hetym sensie i kirunku adbylisia nat ad časoŭ samoha Skaryny tamaka u nas siarod hłybokaj ciemry viakovaj i dvuch palityčnych i mahutnych pryładaŭ — ksiandzoŭ z adnaho boku, a baciuškaŭ z druhoha, choć časta-husta hetyja biednyja ludzi byli niavolnikami śvieckaj ŭłady.

Nia hledziačy na niekatoryja niedachopy svaje, Franciš (Jury-Hieorhij) Skaryna byŭ i astajecca vialikim čałaviekam i haračym nośbitam chryścijanstva, jakoje i staraŭsia siejać i raspaŭsiudžvać siarod ludziej, siarod hramadzianstva, pradusim praz pierakład i druk śviatoj Biblii. Pierakładaŭ jon na narodnuju movu usiu Bibliju. Sam ab hetym uspaminaje u svaim "Miesieciesłovie" —

"Imat' pak vsieji knizie, moj lubimyi prijatielu chtož budiešy jeja česti, začała každaho posłanija černym vysnamienovany, počatki i koncy, jako vo cerkvi Božii čtietsia. Ktomu i dni miesiacieji, vnichže počinajutsia. Na prazdniki Božije i śviatych jeho znaidieš położeno červienym. Hłavy že jako i vo VISECH KNIHACH BIBLII VIETCHAHO I NOVAHO ZAKONNA NA RUSKIJ JAZYK VYŁOŽENYCH, što kotoryja vsobie vkratce zamykajet".

A čamu nie dajšli da nas, nie pierachavalisia usie jaho pierakłady Biblii? Pryčyny usialakija nahadvajucca... Skaryna pierajaždžaŭ sa svaimi drukami i rukapisami iz miesta na miesta... Pierš byŭ asieŭ u Krakavie, paśla u Prazie... Pamiž 1520 i 1525 hodam Skaryna zadumaŭ pieravieźci svaju drukarniu u Vilniu. Kažuć, što u praciahu hetaj padarožžy mnoha skarynaŭskich rukapisaŭ zahinuła... Viartajučysia u Vilniu, jon zadumaŭ, pa darozie iz Prahi, pabyvać u Vinterberzie... Tady-ž tam Lutar vieŭ vajnu suproć Rymu, rymskaho Papieža. Kataliki abvinavacii Skarynu u znosinach z Lutaram, aryštavali i asudzili jaho na śmierć praz spaleńnie na kastre... "Franciša z Polščy na kaścior! Jon zdołaŭ apraŭdacca, ale inkvizycyja aryštavała jaho rukapisy i praŭdapadobna spaliła..."

U Vilni Skaryna naładziŭ svaju drukarniu u domie vilenskaho burmistra Jakuba Babiča i dalej pavieŭ svaju drukarskuju i literaturnuju pracu... U 1530 hodzie vialiki pažar źniščyŭ dźvie trejcija čaści Vilni... U hetym pažary zhareła skarynaŭskaja drukarnia i, mahčyma, pryhatavanyja da druku rukapisy.

Rodam byŭ Skaryna iz "słaŭnaho miesta Połacka". Da navuki byŭ jon vielmi zdolny i žadaŭ vučycca dalej, kali skončyŭ škoły u Połacku, jaki ustupaŭ usio bolš i bolš u hranicy kultury i urešcie, u 1580 hodzie mieŭ svaju Akademiju. Radziŭsia Skaryna kala 1485 hodu i na chroście u carkvie dali jamu imia Jury, Hieorhij. Tady-ž Akademii u jaho rodnym Połacku nie było i voś kali Jury skončyŭ škoły, jakija tamaka byli, zažadaŭ jechać vučycca zahranicaj... I baćka jaho, zamožny połacki kupiec, pasłaŭ jaho u krakaŭski universytet. U 1504 hodzie Skaryna zapisaŭsia na filazofski fakultet. Zapisali jaho łacinskim ładam: Franciscus Duce de Polecko. U 1506 hodzie Skaryna atrymaŭ na filazofskim fakultecie vučonuju stupień bakalara. Cikaviŭsia vielmi Skaryna bahasłoŭjem i medycynaj. A dziela taho, što u krakaŭskim universytecie medycynskaho fakultetu nie było, jon pakinuŭ krakaŭ i pajechaŭ šukać hetaj viedy u druhich universytetach na zachadzie Eŭropy. Vučyŭsia niejdzie až šeść hadoŭ, ale dzie, u jakim universytecie, u jakim kraju, ab hetym i siońnia nichto nia viedaje. U listapadzie Skaryna jedzie u Italiju, u horad Padua, jaki słaviŭsia svaim medycunskim

fakulteťam. Źjaviŭsia pierad doktaram Musati i prosić jaho, kab z miłaści Božaj — Skaryna byŭ biedny ciapier — baćka jaho pamior — dapuścili jaho da ekzaminu na doktara medycynskich navuk. Dr. Musati, vicepryjor, sklikaŭ pasiedžańnie medycynskaho fakultetu i pradstaviŭ jamu spravu Skaryny... Usie zhadzilisia ekzaminavać jaho — de gratia speciali ad amorem Dei — što i zrabili u subotu 6-ha listapada —śpierša ustupnyja ekzaminy, a paśla usie druhija... 9-ho listapada taho-ž hodu prafesary u liku 24 asob sabralisia ŭ biskupskim pałacu ekzaminavać, jak naleža, Skarynu. Usie zadavali jamu pytańni, a jon na ich adkazvaŭ jasna i łahična. Urešcie pryznali jaho hodnym stupieni doktara medycyny. Adhetul Skaryna zvyčajna padpisvaŭsia u 2-ch navukach vyzvalenych i u lekarskich doktar".

Iz Italii Skaryna viarnuŭsia na baćkaŭščynu i uziaŭsia za vialikuju pracu. Svajoju drukarskaju rabotaju jon apieradziŭ Maskvu i Kieŭ i mieŭ na ich vialiki upłyŭ, kali užo nie sam, to dobra užo praz vyvučanych u drukarstie svaich vučniaŭ. Voś kala 1560 h. pry supracoŭnictvie skarynaŭskich vučniaŭ i pry udziele bratoŭ Kaviečynskich i Symona Budnaha paŭstała drukarnia u Nieśvižy, ź jakoj u 1562 h. vyjšaŭ katechizis. U Nieśvižy byli pryhatavanyja i litary dla pieršaj drukarni u Maskvie, jašče da Ivana Fiodarava.

U Haličynie, kala 1604 h., u dvare Stracina, adkryŭ drukarniu Bałaban... Na zastaŭkach i rysunkach vidać upłyŭ vilenskich i lvoŭskich drukarniaŭ. U Kievie pajaviłasa drukarnia u 1617 hodzie... Sudziačy pa litarach i rysunkach, siudy była pieraniesiena drukarnia Bałabana sa Stracina. Hetak voś staŭsia Skaryna vialikim kultury nośbiťam praz svaju navuku, pracu, svaje pierakłady Biblii, praz svaju drukarniu, praz svaje talenty, hienijalnaść, praz svajo haračaje žadańnie pracavać dziela słavy Božaj i dziela dabra i viečnaho zbaŭleńnia čałavieka-surodziča, dy druhich ludziej taksama.

U pradmovie da Knihi premudrosti Božija jon piša: ..."proto ja Francišek Skorynin syn, Spolocka, v lekarskich naukach doktor, razumieja sieje, iže biez stracha Božija, biez mudrosti, i biez dobrych obyčajev, nie jest' moščno počstivie žiti ludiem pospolitie na ziemli, kazał jeśmi tisnuti pritči, ili prisłovija priemudraho Sołomona syna Davidova, cara Izraileva, ruskim jazykom. Napried ko čti i k pochvale Stvoritielu Spasitielu, utiešitielu Bohu v Troici edinomu, i priesviatoj priebłahosłoviennoj, priečystoj matieri jeho Marii i vsitm niebiesnym činom i sviatym i sviaticam Božijim. Potom ludiem prostym pospolitym k požitku i ko rozmnoženiiju dobrych obyčajev. Aby naŭčivšisia mudrosti, dobre živučy na svietie miłostivaho Boha chvalili, potom jakože priležit na vielikuju vysokost' i vielemožnost' imieni jeho sviatoha".

Da knihi Iova napisaŭ Skaryna vierš:

"Bohu v troici jedinomu ko čti i ko słavie:
Matieri jeho prečistoi Marii k pochvale:
Vsieh niebiesnym siłam i, sviatym jeho k viesieliju:
Ludiem pospolitym k dobromu naučeniju".

U knizie "Ischod" Skaryna daje dziesiać zapaviadziaŭ Božych vieršam:

"Vierui v Boha edinoho
Pomni dni svietyje svietiti
Otca i matku čtiti.
Nie zabyvau ni jedina,
I nie diełaj hrechu błudna.
Nie vkradi čto bližnieho
A nie davaj sviediectva łžyva.
Nie pożełaj ženy bližnieho,
Ni imienija ili rečy jeho".

Skaryna, budučy čałaviekam vučonym i čałaviekam Božym, byŭ adnačasna i ščyrym patryotam. Pryčynu k svajej pracy jon hetak tłumačyć: "najboleje s toje pričiny, iže mia miłostivy Boh s toho jazyka na sviet pustił... "Dy hramada, ludzi prad im stajać... "Nie toliko sami sobie narodžvomsia na sviet, no boleje ko słužbie Božijej i pospolitoho dobroho".

Luboŭ svaju da narodu i rodnaho kraju tak tłumačyć: "Ponieże ot prirodženija zvieri, chodiaščije v pustyni, znajut jamy svoja; ptaci letajuščyje po vozduchu, viedajut hniezda svoja, ryby, pławajuščyje po moriu i po riekach, čujut viri svoja, pčeły i tym podobnyja boroniat uljev svoich, — takož i ludi hdie zrodilisia i uskormleny sut' po Bozie, k tomu miestu vielikuju łasku imajut'".

Dy znoŭ jon piša u pradmovie da knihi "Priemudrosti Isusa syna Sirachova": "Jeliko krat v nieji budieši česti, po každomu čtieniji novoho niečto naučišsia, čehoś pried tym nie umieł. Vsia bo Sołomonova i Aristotielava, božestviennaja i žitiejskaja mudrost' v sieji knizie kratkimi słovy zamkniena jest'. Proto ž i ja dla pochvały Božijej i dla pospolitoho dobroho i razmnoženija mudrosti, umienija, opatrienosti, razumu i nauki priłožił jesm pracu vyłożyti knihu siju na ruski jazyk".

Franciš-Jury Skaryna iz słaŭnaho Połacka — heta čałaviek nie tolki vialikaj navuki-viedy, ščyry patryot, ale i ščyry vialiki čałaviek Božy. Kali Skaryna pamior, niama viedama. U 1535 hodzie jašče žyŭ...

Janka Tarasevič

HISTARYČNYJA PADZIEI U B.A.P.C.

15-ha Lutaha adbyłasia chiratonija Uładyki ANDREJA,a 10-ha Sakavika chiratonija Uładyki MIKAŁAJA.

Pry hetaj nahodzie Redakcyja "Siaŭbita" vinšuje nova-pastaŭlenych episkopaŭ ANDREJA i MIKAŁAJA, žadajučy im ad Hospada Boha usiaho najlepšaha.

***

NEKRALOH

Pamior Heneral Francišak Kušal, niaŭtomny baraćbit za niezaležnuju BIEŁARUŚ. Hetym Redakcyja "Siaŭbita" pierasyłaje žoncy Natalii, Synu Uładzimiru i unukam svajo spaŭčuććio.

RADZIMAJA STARONKA

Radzimaja Staronka, ty rodny moj kutok;
Zialonyja siołački — blizki mnie vuhałok;
Tak rodnaje ty zdaješsia dla sercańka majho,
Mo maci dla dziciatki rodnaha svajho.

Tam krasačka u poli zdajecca mnie druhoj,
Tam chatačka nadhniłaja zdajecca darahoj,
Tam kožnaje nat' kustočak, kožny tož žučok,
Taki jon tabie miły mo' rodnieńki bratok!

Tam soniejka druhoje, ciaplejšaje, milej;
Tam dnińki šmat chutčejšyje, biahuć tam viasialej,
Tam kožnaja travinka zialaniejšaja jak tut,
Bo tam radzimy, darahi mnie kut!!

Bo ztul ja rodam, baćki maje, siamja;
Tam svajaki maje i chatačka maja;
Žyćcio maje tam i serca majo tam;
Čamu ščaślivy tam ja? Nia viedaju i sam.

Tam pieršuju ślazinku pryšłosia mnie pralić;
Tam pieršy raz ja hlanuŭ, dy tam pačaŭ ja žyć;
Tam pieršy raz ja soniejka ubačyŭ nad saboj;
Tam piršy raz da Boha uzniossia ja malboj.

Niraz ja tam iz hora płakaŭ, hałasiŭ;
Nimała tam ŭ ziamielku potu svajho liŭ;
Tam tak kožna hrudka i kožny kamianiok

Ciače kryvioj majej i potam mo' rodny moj bratok.

Tam rečački, strujonki, mačyły, bałaty;
Tam zžyŭšysia sa mnoju mo' rodnyja braty;
Tam usio-čysta, što jošć i što žyvie,
Maim žyćciom žyvie, majej kryvioj płyvie.

Biaz rodnaje staronki nie lha mnie isnavać;
Biaz rodnaha pavietra nia lohka addychać
Biaz rodnaha kutka mnie nia miły uvieś śviet;
Tam ŭ čužynie sochnu mo' sochnie sorvan ćviet.

a. Uładzisłaŭ Č.

---

* * * *

Dr. Emerson Day, hałava špitalu dla badańnia raka (Memorial Sloan-Kettering Cancer Center u N. Yorku) napisaŭ u Times, što "kureńnie papiarosaŭ u praciahu šmat hadoŭ jošć biazpasiaredniaj i važnaj pryčynaj raka lohkich. Niama nadzieji, što kureńnie papiarosaŭ budzie apraŭdana". Aprača raka kureńnie pryvodzić dychavicu (emphysema), kali čałaviek kanvulsiŭna nabiraje pavietra, i jašče horaj, što dziela papsutych lohkich serca nia vytrymaje natuhi, asabliva u starejšych ludzioŭ, katorych žyły aćviardzieły. U Anhliji Karaleŭskaje kolegium doktaraŭ davieła škodnaść kureńnia i zaraz ułada načała prapahandu praciŭ kureńnia. Padobnuju akcyju vieli u Italiji, Danyji, Niamieččynie i inšych Eŭrapejskich krajoch. U Amerycy abarot tabačnaj industryji siahaje 7 bilionaŭ dalaraŭ i padatki prynosiać 3 biliony dziaržavie. Dziela taho Kamisija doktaraŭ, što pa zahadu prezydenta studyjuje upłyŭ kureńnia na zdaroŭje, pastupaje vielmi aściarožna i pavoli, kab vynieści takuju prapazycyju, katoraja pryviadzie da dziejnaści.

Padpiska na hod 70 centaŭ, cana adnaho exemplara 15 c.

Vydaviec-Redaktar (Publisher-Editor): Rev. Francis Cherniawski

Address: 164 Broadway, Fort Edward, N.Y., U.S.A., 12828
Telephone: RH7-5117

Printed by The Whiteruthenian Press * 452 South Avenue, Syracuse, N.Y., 13204